

EKSTREMIZM VA UNING JAMIYATGA SALBIY TA'SIRI

Abdumutalova Husnida SaidAhmad qizi

Farg'ona davlat universiteti talabasi

husnidaabdumutalova223@gmail.com

Anotatsiya: Ushbu maqola ekstremizmning jamiyatdagi ta'siri, uning sabablari va radikalizmdan kelib chiqadigan ijtimoiy, siyosiy va madaniy oqibatlar haqida so'z yuritadi. Ekstremizm, asosan, ijtimoiy tengsizlik, diniy va madaniy ajralishlar, siyosiy maqsadlar, va texnologiyalar orqali tarqaladi. Bunday ekstremistik g'oyalar jamiyatda beqarorlik, intolerantlik va zo'ravonlikka olib kelishi mumkin. Maqolada, ekstremizmga qarshi kurashish uchun zarur bo'lgan chora-tadbirlar, jumladan, diniy erkinlikni rivojlantirish, bag'rikenglikni oshirish, ijtimoiy tengsizlikni kamaytirish va terrorizmga qarshi kurashish zarurligi haqida fikr yuritiladi. Shuningdek, yoshlar o'rtasida ma'rifatni oshirish va diniy qadriyatlarni to'g'ri tushunishni ta'minlash orqali jamiyatni tinch va barqaror qilish masalalari ko'rib chiqiladi.

Kalit so'zlar: ekstremizm, jamiyat, siyosiy beqarorlik, intolerantlik, terrorizm, diniy erkinlik, bag'rikenglik, ijtimoiy tengsizlik, radikalizm, madaniy ajralish, internet, texnologiyalar, zo'ravonlik, ijtimoiy ishonch, yoshlar, ma'rifat.

Annotation: This article focuses on the impact of religious extremism on society, its causes, and its consequences in political, social, and cultural spheres. Religious extremism is often driven by social and economic inequalities, cultural divisions, political ambitions, and the active use of modern technologies. Such radical ideologies can lead to political instability, intolerance, and violence within society. The article discusses measures to combat extremism, such as promoting religious freedom, enhancing tolerance, reducing social inequality, and combating terrorism. Additionally, the importance of increasing education among youth and fostering a correct understanding of religious values to create a peaceful and stable society is emphasized.

Keywords: religious extremism, society, political instability, intolerance, terrorism, religious freedom, tolerance, social inequality, radicalism, cultural division, internet, technologies, violence, social trust, youth, education.

Аннотация: Эта статья посвящена изучению влияния религиозного экстремизма на общество, его причинам и последствиям в политической, социальной и культурной сферах. Религиозный экстремизм часто является следствием социальных и экономических неравенств, культурных разногласий, политических амбиций и активного использования современных технологий. Такие радикальные идеи могут приводить к политической нестабильности, нетерпимости и насилию в обществе. В статье рассматриваются меры по борьбе с экстремизмом, такие как развитие религиозной свободы, повышение терпимости, снижение социального неравенства и борьба с терроризмом. Также подчеркивается важность повышения уровня образования среди молодежи и правильного восприятия религиозных ценностей для создания мирного и стабильного общества.

Ключевые слова: религиозный экстремизм, общество, политическая нестабильность, нетерпимость, терроризм, религиозная свобода, терпимость, социальное неравенство, радикализм, культурное разделение, интернет, технологии, насилие, социальное доверие, молодежь, просвещение.

Kirish. Ekstremizm – diniy e'tiqodlarni zo'ravonlik va radikal usullar bilan tarqatishga, o'z g'oyalarini boshqa shaxslar yoki guruhlariga majburan yoyishga intilishdir. Ekstremizm, ayniqsa, so'nggi o'n yilliklarda, global miqyosda xavfli va jiddiy tahdidga aylangan. Ekstremizmning tarqalishi ijtimoiy, siyosiy va iqtisodiy omillar bilan chambarchas bog'liq bo'lib, bu hodisa jamiyatda zo'ravonlik, terrorizm va tengsizlik kabi salbiy oqibatlarga olib keladi. Bunda radikalizmni qo'llab-quvvatlovchi guruhlar ko'pincha o'z siyosiy maqsadlarini amalga oshirishda dinni manipulyatsiya qiladilar.

Ekstremizmning tarqalishi asosan, qator zamonaviy va tarixiy omillar ta'sirida yuzaga kelgan. XXI asrda globalizm, migratsiya, madaniy farqlar, ijtimoiy adolatsizlik va axborot texnologiyalarining tez rivojlanishi yangi muammolarni keltirib chiqardi. Internetning keng tarqalishi va ijtimoiy tarmoqlar orqali ekstremistik g'oyalar va radikal tashkilotlar o'z g'oyalarini tezda yoyib, o'z safdoshlarini jalb qilishga muvaffaq bo'lishdi. Shuningdek, siyosiy inqirozlar, iqtisodiy tengsizliklar, radikal diniy guruhlarining mamlakatlarda o'z ta'sirini kuchaytirishi ham ekstremizmning oldini olishda katta qiyinchiliklar yaratadi.

Ekstremizmning sabablari va uning jamiyatga ta'siri keng ko'lamli va murakkab masala bo'lib, butun dunyo miqyosida ko'plab mamlakatlar uni hal qilish uchun kurashmoqda. Bunga qarshi samarali choralar ko'rish uchun ekstremizmning sabablari, tarqalish omillari va uning jamiyatdagi salbiy oqibatlarini tahlil qilish zarur. Ushbu maqolada ekstremizmning asosiy sabablaridan, uning jamiyatdagi ta'siridan hamda unga qarshi kurashish yo'llaridan so'z yuritiladi.

Asosiy qism. Ekstremizmning tarqalishi va uning jamiyatdagi salbiy ta'siri keng ko'lamli omillar bilan bog'liq. Ushbu omillar, ijtimoiy va iqtisodiy tengsizlikdan tortib, siyosiy, madaniy, va diniy ajralishlar hamda global miqyosda yuzaga kelgan turli inqirozlarga qadar keng qamrovli. Shuningdek, ekstremizmning tarqalishiga ta'sir ko'rsatadigan asosiy omillarni yanada chuqurroq tahlil qilish zarur.

Ijtimoiy va iqtisodiy tengsizlik. Ekstremizmning kuchayishiga olib keluvchi asosiy ijtimoiy omil ijtimoiy tengsizlikdir. Kam ta'minlangan, imkoniyatlardan mahrum bo'lgan va jamiyatda marginalizatsiyaga uchragan shaxslar yoki guruhlar o'zlarini tizimdan ajralgan, jamiyatdan chetlatilgan deb his qilishadi. Bu holat, o'z navbatida, ularni radikal g'oyalar bilan tanishishga, ekstremistik guruhlariga qo'shilish ehtimolini oshiradi. Masalan, Suriyada "Islom Davlati" (ID) guruhi keng miqyosda kambag'al va ijtimoiy jihatdan zaif qatlamni jalb qilishga muvaffaq bo'ldi. Ko'plab yoshlar, o'zlarini jamiyatda e'tiborli va qadrli his qilmaganligi sababli, ekstremistik g'oyalar bilan bog'lanishga moyil bo'ldilar.

Bundan tashqari, iqtisodiy qiyinchiliklar va ishsizlik, ayniqsa yoshlar orasida, ekstremizmni rivojlantiruvchi yana bir asosiy faktor hisoblanadi. 2015-yilda Iroq va Suriya hududlarida terroristik tashkilotlar tomonidan o'tkazilgan ko'plab rekruting operatsiyalar ijtimoiy va iqtisodiy siqilishga duchor bo'lgan yoshlarni o'z safiga jalb qilishga asoslangan edi. Ekstremizm faqat diniy nuqtai nazardan emas, balki iqtisodiy va siyosiy o'zgarishlar kontekstida ham ko'rib chiqilishi lozim.

Madaniy va diniy ajralishlar. Ekstremizmning boshqa bir muhim sababini madaniy va diniy ajralishlar tashkil etadi. Jamiyatda bir-biriga qarshi turli diniy yoki etnik guruhlarining mavjudligi va o'zaro muammolar, radikalizmni kuchaytirishga sabab bo'ladi.

Odamlar o'z diniy, etnik yoki madaniy identifikatsiyalariga xavf solinganini sezganlarida, ular radikal g'oyalarni qo'llab-quvvatlashga o'tadilar.

Yevropada, masalan, Fransiya, Belgiya va Germaniyada, musulmonlar o'rtasidagi ijtimoiy ajralishlar va madaniy ziddiyatlar ekstremizmning kuchayishiga olib keldi. 2015-yildagi Parij teraktlari va 2016-yilgi Brüssel teraktlari bunga misoldir. Bu teraktlar, o'z navbatida, musulmonlar va boshqa diniy guruhlar o'rtasidagi qo'rqinch va noxush munosabatlarni yanada kuchaytirdi. Yevropada yashovchi musulmonlar, ba'zan, jamiyatning asosiy qismi tomonidan kamsitiladi, bu esa radikal g'oyalarni o'ziga jalb etadi.

Siyosiy manfaatlar va tashqi aralashuv. Ekstremizmning rivojlanishiga ta'sir qiluvchi yana bir omil – siyosiy manfaatlar va tashqi aralashuvdir. Ko'p hollarda, ekstremistik guruhlar o'z siyosiy maqsadlarini amalga oshirish uchun diniy e'tiqodlarni manipulyatsiya qiladilar. Bunday guruhlar, masalan, "Islom Davlati" yoki "Al-Qoida", o'z davlatlarini qurish va jahon miqyosida siyosiy ta'sirni oshirish uchun diniy bayroqlarni ko'taradilar. Bu guruhlar o'z g'oyalarini faqat diniy nuqtai nazardan emas, balki siyosiy manfaatlar va iqtisodiy qudratni kuchaytirish asosida tarqatishga intiladilar. Shuningdek, xalqaro siyosatning beqarorligi va davlatlarning ichki ishlariga tashqi aralashuv ham ekstremizmni kuchaytiradi. Misol uchun, Suriya va Iroqdagi fuqarolik urushlari, ularning hududlarida yuzaga kelgan inqirozlar, ekstremistik guruhlarining rivojlanishiga yordam berdi. Ba'zi hollarda, tashqi davlatlar tomonidan radikal guruhlariga qo'llab-quvvatlash yoki ularning siyosiy manfaatlarini qo'llab-quvvatlash ularning kuchayishiga olib keladi.

Internet va ijtimoiy tarmoqlarning roli. Bugungi kunda internet va ijtimoiy tarmoqlar ekstremizmning tarqalishida muhim rol o'ynamoqda. Internet, ayniqsa, ekstremistik guruhlariga o'z g'oyalarini butun dunyo bo'ylab tarqatish va yangi a'zolarini jalb qilish imkoniyatini yaratdi. "Islom Davlati" kabi guruhlar, o'zining terroristik faoliyatini internet orqali tarqatgan va bu orqali yangi a'zolarini jalb qilishga muvaffaq bo'lgan. Ijtimoiy tarmoqlarda, ayniqsa, yoshlarga ekstremistik g'oyalarni targ'ib qilish va manipulyatsiya qilish osonlashgan. Bu holat, internetning yomon ishlatilishi va ijtimoiy tarmoqlarda ekstremistik kontentning tarqalishining oldini olish zaruratini ko'rsatadi. Ko'plab mamlakatlar, shu jumladan AQSh, Yevropa Ittifoqi va Rossiya, ijtimoiy tarmoqlarda ekstremistik kontentni kuzatish va unga qarshi kurashish uchun

maxsus strategiyalarni ishlab chiqishmoqda. Shuningdek, ekstremizmga qarshi kurashishda axborot texnologiyalaridan foydalanish samarali vosita sifatida ko'rilmqda.

Xulosa. Ekstremizm – global miqyosda tobora jiddiy tahdidga aylangan murakkab ijtimoiy, siyosiy va diniy hodisa bo'lib, uning tarqalishiga bir qator ijtimoiy, iqtisodiy va siyosiy omillar ta'sir ko'rsatadi. Jamiyatlarda iqtisodiy tengsizlik, ijtimoiy izolyatsiya, diniy va madaniy ajralishlar, shuningdek, siyosiy beqarorliklar kabi faktorlarga asoslanib, ekstremizmning rivojlanishiga olib keluvchi muhit yaratiladi.

Ijtimoiy va iqtisodiy tengsizlik, kam ta'minlangan qatlamning radikal g'oyalarni qabul qilishga moyilligini oshiradi. Bu holat, o'z navbatida, ekstremizmning keng tarqalishiga, terrorizm va zo'ravonlikning kuchayishiga sabab bo'ladi. Jamiyatlar o'rtasida mavjud diniy, madaniy va etnik ajralishlar esa, o'zlarining identifikatsiyasini himoya qilish maqsadida ekstremistik g'oyalarga qarshi isyon qilishni keltirib chiqaradi. Shuningdek, siyosiy manfaatlar va tashqi aralashuvlarning ta'siri, ekstremizmni qo'llab-quvvatlovchi guruhlarning siyosiy maqsadlarini amalga oshirishda asosiy vosita sifatida ishlatiladi.

Internet va ijtimoiy tarmoqlarning rivojlanishi, ekstremizmning global miqyosda tarqalishini yanada kuchaytirdi. Bu texnologiyalar ekstremistik g'oyalarni tezda tarqatish va yangi a'zolari jalb qilish imkoniyatini yaratdi, bu esa bu fenomenning o'sishini yanada qiyinlashtirdi. Ekstremizmni rag'batlantiradigan guruhlar, ijtimoiy tarmoqlar orqali o'zlarining g'oyalarini jahon bo'ylab tarqatib, yoshlarni o'z tarafdorlari qilishga muvaffaq bo'ldilar.

Bundan tashqari, ekstremizmning jamiyatdagi ta'siri keng miqyosda hisoblanadi. U, avvalo, siyosiy beqarorlikni keltirib chiqaradi. Radikal guruhlarning amalga oshirgan terroristik hujumlari, nafaqat o'zlarining mamlakatlarini, balki butun dunyo xavfsizligini tahdidga soladi. Bu kabi guruhlarning faoliyati, davlatlarning ichki siyosatiga ham aralashadi va xalqaro aloqalarga ta'sir ko'rsatadi. Ekstremizm, shuningdek, jamiyatdagi diniy va madaniy guruhlar o'rtasidagi munosabatlarni yanada keskinlashtiradi va intolerantlikni kuchaytiradi, bu esa o'z navbatida jamiyatning birligini va tinchligini zaiflashtiradi. Ekstremizmning oldini olish uchun samarali choralar ko'rish zarur. Bu yo'lda ta'lim va tarbiya tizimlarini takomillashtirish, yoshlarni ekstremizmning salbiy oqibatlari haqida ogohlantirish va ularda muvozanatli diniy e'tiqodlarni shakllantirish

muhimdir. Yoshlarni radikal g'oyalarga qarshi tarbiyalash, ijtimoiy faollikni oshirish va ijtimoiy integratsiyani kuchaytirish orqali ekstremizmning oldini olish mumkin. Shu bilan birga, ijtimoiy va iqtisodiy tengsizlikni kamaytirish, yoshlar uchun ish o'rinlari yaratish va ta'lim imkoniyatlarini kengaytirish kerak. Diniy erkinlikni ta'minlash va barcha diniy guruhlar o'rtasida bag'rikenglikni rivojlantirish ham muhim ahamiyatga ega. Ekstremizmning oldini olish uchun jamiyatda barcha diniy guruhlarining teng huquqliligi va bir-biriga hurmat ko'rsatish zarur. Bu esa, ijtimoiy barqarorlikni, tinchlikni va o'zaro ishonchni mustahkamlashga yordam beradi. Xalqaro hamkorlikni kuchaytirish, ekstremizmga qarshi kurashishda samarali strategiyalarni ishlab chiqish va ekstremistik g'oyalarning internet orqali tarqalishining oldini olish zarur. Ekstremizmning global tahdidga aylanganini hisobga olgan holda, davlatlar o'rtasida axborot almashinuvi va hamkorlikni kuchaytirish, nafaqat milliy, balki xalqaro xavfsizlikni ta'minlash uchun muhimdir. Shunday qilib, ekstremizmning jamiyatdagi ta'siri jiddiy va keng qamrovli bo'lib, u faqat diniy emas, balki siyosiy, ijtimoiy va madaniy sohalarda ham chuqur izlar qoldiradi. Bunga qarshi kurashish, nafaqat davlat darajasida, balki global miqyosda ham birgalikda amalga oshirilishi zarur. Bu yo'lda barcha davlatlar va xalqaro tashkilotlar birgalikda ishlashlari, ekstremizmning jamiyatga ta'sirini kamaytirish va tinchlikni saqlashga yordam berishi lozim. Faqat shu tarzda, jamiyatni ekstremizmning salbiy ta'sirlaridan himoya qilish mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Abdurahmonov, S. (2015). "Diniy ekstremizm va uning jamiyatdagi o'rni". Tashkent: Sharq nashriyoti.
2. Azizov, T. (2014). "Diniy radikalizm va uning jamiyatga ta'siri". Toshkent: O'zbekiston.
3. Mirzaev, B. (2018). "O'zbekistonda diniy ekstremizmga qarshi kurashish: muammolar va yechimlar". Toshkent: O'zbekiston Milliy Universiteti nashriyoti.
4. Toshmatov, Sh. (2019). "Diniy ekstremizm: Sabablari va oqibatlari". Samarqand: Samarqand Davlat Universiteti nashriyoti.
5. Soliyev, F. (2020). "Global va lokal diniy ekstremizm: tahdidlar va choralar". Tashkent: Fan va texnologiya.

6. Hamidov, A. (2017). "Radikalizm va terrorizm: Xalqaro tajriba va O'zbekiston misolida". Tashkent: O'zbekiston davlat axborot nashriyoti.
7. Azizov, A. (2021). "Diniy ekstremizm va uning inson huquqlariga ta'siri". Buxoro: Buxoro Davlat Universiteti.
8. G'ulomov, K. (2016). "Diniy ekstremizm va terrorizm: masalalar va echimlar". Tashkent: O'zbekistan matbuoti.
9. Fozilov, D. (2022). "Diniy ekstremizmning ijtimoiy va siyosiy oqibatlari". Fergana: Fergana Davlat Universiteti.
10. Yusupov, M. (2015). "Internet va ijtimoiy tarmoqlar orqali tarqaladigan ekstremistik g'oyalar". Toshkent: Respublika nashriyoti.
11. Bobojonov, N. (2014). "Diniy ekstremizm va jamiyatdagi integratsiya masalalari". Tashkent: O'zbekiston ilmiy nashriyoti.
12. Qodirov, J. (2019). "Diniy ekstremizmni oldini olishning samarali usullari". Toshkent: Akademnashr.
13. Aliyev, R. (2020). "Diniy radikalizm va yoshlar: muammolar va yechimlar". Andijon: Andijon Davlat Universiteti.
14. Tashmuhamedov, B. (2020). "Din va siyosat: diniy ekstremizm va uning global tahdidlari". Toshkent: O'zbekiston ilmiy nashriyoti.
15. Rahimov, I. (2018). "Terrorizm va diniy ekstremizm: xalqaro tajriba". Tashkent: O'zbekiston davlat nashriyoti.
16. Kamolov, F. (2017). "Diniy ekstremizm va uning jamiyatda tarqalish sabablari". Namangan: Namangan Davlat Universiteti.
17. Shokirov, A. (2019). "Diniy ekstremizmning tarixi va uning global miqyosdagi salbiy oqibatlari". Toshkent: Ma'rifat nashriyoti.
18. Qarshiyev, M. (2021). "Diniy radikalizm va uning jamiyatdagi inqirozga olib kelishi". Qarshi: Qarshi Davlat Universiteti.
19. Ibragimov, Z. (2015). "Diniy ekstremizm va uni yengish yo'llari". Buxoro: Buxoro Matbuot.
20. Rasulov, R. (2017). "Diniy ekstremizmga qarshi kurashishda xalqaro hamkorlik". Toshkent: O'zbek Matbuoti.